אלמא לא קני ליה רביה הכא נמי לא קני ליה רביה אלא לאפנויי ואכתי מופנה מצד אחד הוא ושמעינן ליה לר' [א]אלעזר דאמר [ב]מופנה מצד אחד למדין ומשיבין כיון דלגופיה לא צריך שדי חד אלמד ושדי חד אמלמד והוה ליה גזירה שוה מופנה משני צדדין אי מה פסח אונן אסור בו אף תרומה אונן אסור בה א"ר יוסי בר חנינא אמר קרא [ג](זר) [1]וכל זר [ד]זרות אמרתי לך [ה]ולא אנינות אימא ולא ערלות הא כתיב [ו]תושב ושכיר ומה ראית מסתברא ערלות הו"ל לרבויי שכן (מעשי"ם כרותי"ם בדב"ר העב"ד) מחוסר מעשה ומעשה בגופו [ז]וענוש כרת וישנו לפני הדבור [ח]ומילת זכריו ועבדיו מעכבת אדרבה אנינות הוה ליה לרבויי שכן ישנה בכל שעה ונוהגת באנשים ונשים ואין בידו לתקן את עצמו הנך נפישן רבא אמר בלא הנך נפישן נמי לא מצית אמרת שבקינן ערלות דכתיב בגופיה דפסח וילפינן אנינות מפסח דפסח גופיה ממעשר גמרינן אי מה פסח מילת זכריו ועבדיו מעכבת אף תרומה מילת זכריו ועבדיו מעכבת אמר קרא [2]ומלתה אותו אז יאכל בו [ט]מילת זכריו ועבדיו מעכבת בו מלאכול בפסח ואין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בתרומה אי הכי אימא [3]כל ערל לא יאכל בו בו אינו אוכל אבל אוכל הוא בתרומה הא כתיב תושב ושכיר ומה ראית מסתברא ערלות דגופיה הוה ליה לרבויי שכן מעשה בגופו וענוש כרת אדרבה מילת זכריו ועבדיו הוה ליה לרבויי שכן ישנה בכל שעה הנך נפישן ואב"א בלא [הנך] נפישן נמי לא מצית אמרת מי איכא מידי דערלות דגופיה לא מעכבא ביה ערלות דאחריני מעכבא ביה השתא דאמרת בו לדרשה הוא דאתא (א) [4]כל בן נכר לא יאכל בו למה לי [י]בו המרת

אלמא לא קני ליה רביה. והא דאמר בפ"ק דקידושין (דף טז. ושם) דעבד עברי גופו קנוי היינו לענין שצריך גט שחרור ואין יוצא במכירה בעלמא אבל לענין מצות לא והא דשרי בשפחה כנענית היינו משום שצריך שיעבוד את רבו בין ביום בין בלילה כדכתיב (דברים טו) כי משנה שכר שכיר עבדך דשכיר קרייה רחמנא וא"ת דמשמע דמטעמא דקני ליה רביה יש לו ליפטר והלא עבד כנעני גופו חייב בפסח למ"ד (פסחים דף צא:) נשים בראשון חובה ואפילו למאן דאמר (שם) רשות מכל מקום שרי לאכול פסח והכא כתיב לא יאכל בו וי"ל דאי הוה קני ליה רביה לא הוה אכיל אלא בהמנאת רבו כעבד כנעני ולא בהמנאת אחרים:

אלא לאפנויי. וא"ת וכי בשביל לאפנויי כתב שקר דכתב לא יאכל בו והם אוכלין ואמר ר"י דאיכא לאוקמי קרא בשכיר ותושב עובד כוכבים ומכל מקום לגופיה לא איצטריך דלא עדיף מערל ובן נכר ובהדיא דריש במכילתא הכי תושב זה גר תושב שכיר זה העובד כוכבים א) [ב]וא"ת כיון דלעובד כוכבים לא איצטריך לכתוב תושב ושכיר יאכל בו ונוקמיה בישראל ולאפנויי ואמר רבינו יצחק דאם כן הוה משמע גזירה שוה להקל והוה דרשינן גזירה שוה להתיר אונן בפסח והא דילפינן לקמן (דף עג.) דאונן אסור בפסח מגזירה שוה דממנו ממנו ממעשר לא הוי דרשי הכי אלא הוה מוקמינן לאסור ערל במעשר כדלקמן (דף עד.): **שדי** חד אלמד וחד אמלמד. והוי כאילו כתיב הכא תושב שלא לצורך והכא שכיר שלא לצורך ואע"ג דהכא תושב והכא שכיר הויא שפיר ג"ש כדתני דבי ר' ישמעאל (לעיל דף יז:) זו היא שיבה זו היא ביאה: **אי** מה פסח אונן אסור בו. אר"י אע"פ דתנן בפ' האשה בפסחים (דף צא:) דאונן טובל ואוכל פסחו לערב ומוקמינן ליה בגמרא כמ"ד אנינות לילה דרבנן ולא העמידו דבריהם במקום כרת הכא מצי למימר דאתיא אפי' אליבא דמ"ד אנינות לילה מדרבנן דלא הוי דרבנן אלא כשמת ביום או נקבר ביום למאן דאזיל בתר קבורה דלא תפיס לילו עמו מדאורייתא אבל אם מת בלילה הוי אונן כמת ביום דהיינו ליום מר והא דפריך בפרק טבול יום (זבחים קא: ושם) וסבר רבי שמעון אנינות לילה דרבנן והתניא רבי שמעון אומר שלמים כשהוא שלם הוא מביא ולא כשהוא אונן מנין לרבות תודה כו' מנין לרבות פסח כו' קתני מיהא פסח התם לא מצי לשנויי כשמת בלילה דמשמע ליה דמרבי ליה לענין הבאה דאין יכול להביא כשהוא אונן ולהכי פריך כי הוי אונן בשעת הבאת פסח יפסוק האנינות עד הלילה שהוא התחלת זמן אכילתו ואמאי אסור להביא: **אף** תרומה אונן אסור בה. בלא גזירה שוה הוה מצי למיפרך דליתסר אונן בתרומה מדאיתקש תרומה לבכורים (דף עג:) ובכורים למעשר ומיהו בכמה מקומות יכול לומר וליטעמיך ולא קאמר: **שכן** מעשים ברותים. הוה מצי למימר שכן נכרתו עליה י"ג בריתות: **הנך** נפישן. בלא הנך נפישן נמי ה"מ למימר דכרת עדיפא ליה כדלקמן (דף עג:): **דפסח** גופיה ממעשר גמר. פירוש בגזירה שוה דממנו ממנו וא"ת ושאר כל הקדשים מנלן דכל הקדשים אסורים לאונן כדאמר בזבחים בפ' טבול יום (דף קא.) [ל]מק"ו ממעשר ואק"ו איכא למיפרך מה למעשר שכן טעון כסף צורה דהכי פריך רבא גופיה בפ' בתרא דמכות (דף יז:) גבי הא דיליף מלקות באוכל תודה ושלמים חוץ לחומה בק"ו ממעשר וי"ל דשאר קדשים גמרינן מפסח בהיקשא דזאת התורה דהתם איתקוש כל הקדשים כדאמר בפ"ק דזבחים (דף ד:) ובמנחות בסוף התודה (דף פב:) ובההוא קרא כתיב נמי פסח דדרשינן [מ]ביום צוותו זה בכור ומעשר ופסח ואע"ג דבההוא קרא נמי כתיב ולמילואים שהם קדשי שעה וקדשי שעה נאכלים באנינות כדמוכח בפ' טבול יום (זבחים קא.) לאו בכל קדשי שעה קאמר דנאכלין באנינות אלא בההוא דאיירי בהו התם דוקא והא דמשמע בפרק איזהו מקומן (שם דף נ.) דהוי פלוגתא בדבר הלמד בגזירה שוה אם חוזר ומלמד בהיקשא היינו היכא דמלמד קודש ואיכא למ"ד התם דוקא דלי הוו שניהם קודש דאין חוזר ומלמד אבל הכא דמעשר דגן חולין הוא לכולי עלמא חוזר ומלמד בהיקש כדאשכחן התם בהדיא שלמדו לתודה שבאה מן המעשר מדאתקש לשלמים ושלמים גופייהו גמרי שם שם ממעשר (שם): **אי** מה פסח מילת זכריו ועבדיו מעכבתו בו. תימה דהא הך סוגיא כר' אליעזר ור' אליעזר גופיה דריש במכילתא דמילת עבדיו אין מעכבת אדם מלאכול בפסח ודריש אז יאכל בו העבד ואמר רבינו יצחק דגמ' לפום רהיטא נקט כר' עקיבא דדריש אז יאכל בו האדון ולר"א מוכריו פריך: **בו** אינו אוכל אבל אוכל הוא בתרומה. אבל מילת זכריו ועבדיו מעכבת בתרומה בג"ש דתושב ושכיר ובו דכתיב ביה אתא למימר דאינה מעכבת במצה ומרור:

[נ](**הכי** גרסינן כל ערל לא יאכל בו למה לי. ולא גרסינן תושב ושכיר דהא אוקימנא קרא כו' לגזירה שוה ועקרנא ליה מפשטיה לגמרי):

הכא נמי לא קני. גופיה לרביה וישראל מעליא הוא וחייב בפסח: **ושמעינן ליה לר' אליעזר דאמר מופנה מצד אחד למדין.** אם אין להשיב ואם יש להשיב משיבין וכאן יש תשובה מה לפסח שכן חייבין עליו כו' כדלעיל. ולקמן בפרק מצות חליצה (דף קד.) שמעינן לרבי אליעזר דאמר מופנה מצד אחד למדין ומשיבין דקתני חליצה בשמאל פסולה ור' אליעזר מכשיר ואמרינן מ"ט דתנא קמא יליף רגל רגל ממצורע דכתיב ביה על בהן רגלו הימנית[ו] וקרא יתירא הוא דכיון דכתיב על דם האשם[ז] ובדם האשם כתיב ברגל ימנית [*]ולא הוי בעי למיהדר ומכתביה בשמן ואמרינן במנחות בפ"ק (דף י.) מופנה הוא למדרשיה יד יד לקמיצה רגל רגל לחליצה אוזן אוזן לרציעה ורבי אליעזר מכשיר חליצה בשמאל דלא גמר ממצורע דאיכא למיפרך מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת ומקשינן התם (ולקמן דף קד.) ורבי אליעזר לא יליף רגל רגל ממצורע והתניא מנין לרציעה שהיא בימין כו' ומשנינן אוזן אוזן מופנה רגל רגל לא מופנה. ואע"ג דג"ש מופנה מצד אחד הוא דרגל דמצורע מופנה הואיל ורגל דחליצה לא מופנה פרכינן: **כיון דלגופיה לא צריך.** לא תושב ולא שכיר דלא אפשר לאוקמינהו כפשטייהו כלל הוה ליה תרי קראי יתירי: **שדי חד אלמד וחד אמלמד.** ומופנה משני צדדים דברי הכל למדין ואין משיבין אפילו יש להשיב: **מה פסח אונן כו'.** דילפינן (לקמן דף עג.) לכולהו קדשים ק"ו ממעשר: **מעשים כרותים בדבר העבד.** סימנא הוא ומפרש ליה: **וענוש כרת.** על המילה: **ומילת זכריו ועבדיו.** אם יש לו בן ראוי למול או עבד למול אסור האב או האדון לאכול בפסח אא"כ מלו דכתיב (שמות יב) המול לו כל זכר ואז יקרב וגבי עבד כתיב ומלתה אותו אז יאכל בו (ב) האיש בעליו דאי משום עבד הא כתב כל ערל לא יאכל בו: **אדרבה אנינות.** פסל טפי מערלות דהא אית ביה חומרא שנוהג כל שעה שמת לו מת אבל ערלות דגופיה משמל פעם אחת שוב אינה חוזרת עליו: **לא מצית אמרת.** דניליף תרומה מפסח לענין אנינות [ט]ומוקי קרא דמיעוטא לערלות: **שבקינן ערלות דכתיב בגופיה דפסח.** ולא מגמרינן לה (ג) [י]מתרומה בג"ש דתושב ושכיר ויליפינן אנינות כו': **ממעשר גמר.** לקמן בפרקין (דף עג.): ה"ג **מסתברא ערלות דגופיה הוה ליה לרבויי כו':**

המרת

עין משפט
נר מצוה

ו א מיי' פ"ג מהלכות בכורים הלכה ה ופי"ב מהל' אבות הטומאה הלכה טו:

ז ב מיי' פ"ה מהלכות מילה הלכה א סמג עשין כח טוש"ע י"ד סימן רסח:

ח ג מיי' פ"ה מהלכות קרבן פסח הלכה ה ופ"ט הלכה ט:

* * *

תוספות ישנים

א) ועיי"ל דנ"ג דכתיב בתרומה לא יאכל בו כתיב נמי בפסח לא יאכל בו. א"נ מכיון שהג"ש מלמדת איסור לומר דערל אסור בתרומה כתבה בלשון איסור ולהכי כתיב לא יאכל בו:

מסורת הש"ס

א) [נ"ל אליעזר], ב) [לקמן עד. שבת פד. קלא. ב"ק סה: נדה כב:], ג) [שבועות וקן לעיל סח: ולקמן עא. ליתא], ד) [לעיל סח: לקמן עא.], ה) פסחים נט., ו) שם, ז) [ויקרא יד], ח) [שם], ט) נ"ל וניקים. יעב"ץ, י) [נ"ל אתרומה], כ) [ועי' היטיב תוספות כתובות לה: ד"ה מי אמלו], ל) [ושם ד"ה ומה מעשר וכו' הניחו בתימה], מ) [זבחים ז:], נ) בכ"י אינו.

* * *

תורה אור השלם

1. וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ: ויקרא כב י

2. וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מד

3. וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ הִמּוֹל לוֹ כָל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מח

4. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מג

* * *

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ושמעי' ליה כו' ולא הוי בעי למיהדר. עיין לקמן קד ע"א ברש"י ד"ה אוזן אוזן וכו' ובפסח דף קלא ע"א ד"ה מלד אחד ובקידושין דף טו ע"א ד"ה ונאמר להלן אזן:

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' השתא דאמרת בו לדרשה הוא דאתא כל ערל לא יאכל בו כל בן נכר לא יאכל בו למה לי כל ערל לא יאכל בו בו אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור כל בן נכר לא יאכל בו בו המרת דת פוסלת ואין המרת דת פוסלת במעשר ואיצטריך למכתב ערל כצ"ל: (ב) רש"י ד"ה ומילת זכריו וכו' אז יאכל בו היינו בעליו: (ג) ד"ה שבקינן וכו' לה אתרומה בג"ש:

* * *

מוסף רש"י

מופנה מצד אחד למדין ומשיבין. גזרה שוה שאינה מופנה משני צדדיה אלא מלד אחד, למדין ממנה אם אין להשיב, אבל אם יש להשיב משיבין (שבת קלא.).

בו